

УДК 631

Л.М. Фільштейн, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

До питання розвитку сільських регіонів

Аналізуються основні проблеми розвитку сільських регіонів, які стосуються демографії, трудових ресурсів, соціальної сфери, медичного забезпечення, освіти, культури. Обґрунтовується підхід до визначення сільських регіонів як складного механізму, який виконує певні соціально-економічні функції.

сільська територія, об'єкти соціального призначення, благоустрій сільських населених пунктів, комфортність житла, якість життя населення

Руйнування колгоспно-радгоспної моделі управління розвитком села, становлення ринково орієнтованих господарських суб'єктів у сільському господарстві на основі приватної власності на засоби виробництва поставили проблемні питання в розвитку сільських регіонів України.

В теперішній час у сільській місцевості проживає близько третини населення України, основна частина якого зайнята в аграрній сфері виробництва. Село виконує завдання щодо продовольчого забезпечення держави. У селі сконцентрована значна частина соціально-економічного потенціалу суспільства.

Як стверджують фахівці, після отримання Україною незалежності, сільськогосподарські регіони зазнали невідновних втрат. До них можна віднести: втрату позитивних соціально-економічних і виробничо-господарських надбань; демографічно-відтворювального потенціалу села; глибоке руйнування способу життя українського селянства; деградацію людського капіталу. Все це спричинено недосконалістю аграрної політики держави.

У вітчизняній науці та управлінській практиці продовжує домінувати позиція ідентифікації сільських поселень та сільського господарства, розуміння села як соціальної бази аграрного сектору економіки. Проблеми розвитку сільських регіонів оцінюються винятково крізь призму сільського господарства [1; 2; 3].

Але сільські регіони є інтегрованим сполученням таких підсистем, як територіально-просторова, природно-ресурсна, екологічна, демографічна, культурно-історична, архітектурно-забудовна, туристично-рекреаційна, соціальна, економічна, управлінська. Сільські регіони, як складна система, є об'єктом управлінських впливів з боку владних, громадських та ринкових інститутів.

Питанням розвитку сільських регіонів присвячено публікації таких російських вчених, як А. Артамонов, В. Баутін, О. Бетін, І. Богданов, та багато інших. Певний внесок у визначення нових підходів до розвитку сільських регіонів зробили також такі українські вчені, як Л. Олійник, О. Онищенко, О. Павлов, П. Саблук, А. Степаненко, В. Шевчук, В. Юрчишин, Є. Матюшко. В сучасних умовах збереження і розвиток села, забезпечення повноцінного відтворення в ньому української нації повинно стати одним із пріоритетних завдань держави.

Сільські регіони розглядаються як просторове утворення з відповідними господарськими, соціальними, природоохоронними, оздоровчо-рекреаційними, туристичними, культурно-зберігаючими та іншими функціями. Їх складовими є: поселення як господарсько-виробничі, соціально-культурні, адміністративні, самоврядні осередки; сільськогосподарські та інші угіддя поза межами поселень з

розташованими на них виробничими об'єктами, наявним матеріальним і природно-ресурсним потенціалом; населенням [4; 5].

Таким чином, головним критерієм оцінки стану сільських регіонів на загальнодержавному, регіональному рівнях є кількісні та якісні характеристики людського потенціалу, його спроможність до відтворювальних процесів. І найважливішими серед них є рівень та якість життя населення, наявність умов для задоволення його матеріальних, культурно-побутових потреб, професійного та освітнього зростання. Саме за цими показниками положення в сільських регіонах є найбільш загрозливим.

У сільській місцевості спостерігається стала тенденція погіршення демографічної ситуації. Так, смертність перевищує народжуваність, що дорівнює скороченню населення. Це пов'язано зі станом медичного забезпечення. У зв'язку з реструктуризацією системи охорони здоров'я розвиток мережі медичних закладів скоротився. Забезпеченість селян медичними закладами та кадрами, обсяги та доступність лікарсько-профілактичних послуг не відповідають потребам і нормативам. Сільських жителів обслуговує переважно середній медичний персонал.

Відсутність комфортного житла, необхідних підприємств і закладів соціального призначення, зокрема у сфері культури, торгівлі, освіти, не дозволяє комплексно розвивати системи розселення, розширювати сферу прикладання праці, підвищувати привабливість сільського способу життя, а отже, сприяти подоланню негативних тенденцій трудоресурсного забезпечення агропромислового комплексу, згладжуванню різких територіальних відмінностей у рівнях життя населення.

Поліпшенню якості сільського житлового фонду сприяло б нарощування обсягів індивідуального будівництва, підґрунтям чого може стати повноцінне фінансове забезпечення державними і недержавними інститутами гарантій і пільг (у тому числі з цільового, довгострокового та безпроцентного кредитування), передбачених для різних категорій забудовників. Це створить додатковий стимул для розширення сфери прикладання праці та реалізації ініціативи селян у галузі організації кооперативних і приватних підприємств будівельної індустрії.

В соціальній сфері на сьогоднішній день спостерігається сповільнення розвитку, спричинене не тільки браком фінансових ресурсів, але й ліквідацією пільг на прибуток будівельних організацій, що працюють на селі [6]. Обмеження соціальних видатків підприємств і організацій, зубожіння населення, нерозвиненість кредитних механізмів викликали скорочення житлового будівництва, у тому числі індивідуального.

Створення та утримання соціально-культурної інфраструктури в сільській місцевості доцільно фінансувати переважно за кошти бюджету всіх рівнів.

На послабленні позицій закладів культури позначилися техніко-технологічна відсталість, застарілість більшості форм культурно-просвітницької діяльності, які не цікаві споживачам. Попри невелику оплату праці та слабку матеріально-технічну базу клуби існують і продовжують підтримувати активність населення. Зовсім недостатні темпи оновлення бібліотечного фонду, укомплектування різноманітною літературою. Читацький попит скоротився в порівнянні з міським майже на третину.

Згорання мережі об'єктів торгівлі та ресторанного господарства, майже повне руйнування служби побуту стали закономірною реакцією на стрімке падіння платоспроможного попиту і не компенсувалися поширенням легальних форм підприємництва.

Перспективи відродження цих аспектів діяльності вимагають цільового виділення пільгових кредитів на оренду приміщень, укомплектування пересувними з Відновлення практики вивчення споживчого попиту допоможуть регіональним

службам зайнятості коригувати перепідготовку і професійну орієнтацію молоді та незайнятого населення.

Посилення значущості базової освіти і поліпшення соціального статусу сільських мешканців залежить від рівня навчання у сільських школах підлітків 15 -17 років, для яких законом встановлено обов'язкову повну середню освіту. Відсутність у батьків коштів на придбання одягу, взуття, шкільного приладдя призводять до загрозливого явища, - коли діти шкільного віку взагалі не відвідують навчальний заклад. Важливою причиною погіршення якості знань випускників сільських шкіл є недоліки матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу.

Дослідження соціальної сфери сільських регіонів свідчить про недоступність її послуг для широких верств населення, низькі темпи оновлення матеріально-технічної бази та слабку оснащеність об'єктів цієї сфери сучасними технічними засобами, недостатню кваліфікацію значної частини працівників.

Серед перерахованих причин головними є обмеженість фінансування та відсутність належної уваги виконавчої влади до соціального захисту сільських жителів. Соціальна інфраструктура потребує вдосконалення територіальної організації та форм роботи, модернізації активної і пасивної частин основних фондів з орієнтацією на швидке досягнення нормативів і стандартів обслуговування.

Порушені проблеми негативно позначаються на рівні життя, соціальних настроях селян, перспективах розвитку аграрного сектору. Вирішення їх за допомогою комплексу регульованих державою заходів здатне радикально змінити ситуацію з якістю життя в сільській місцевості, створити потенціал сталого розвитку економіки загалом.

Низька якість послуг соціальної сфери, виняткова важливість подолання цих проблем для реформування сільських регіонів та економіки взагалі, для поліпшення демографічної та суспільно-політичної ситуації, з одного боку, а також зміни вікової структури - з іншого, вимагають переглянути підходи до систем розселення, удосконалення організаційно-економічних засад задоволення матеріально-побутових і соціально-культурних потреб сільського населення.

Підприємства сільськогосподарського сектору, розташовані в поселеннях, які краще забезпечені об'єктами соціального призначення, мають вищий рівень рентабельності, їх співпраця з органами місцевого самоврядування є запорукою успішного розвитку соціальної інфраструктури.

Існуюча депопуляція, безробіття, бідність населення, нерозвиненість соціальної інфраструктури дає підстави віднести значну частину сільських регіонів до категорії вимираючих. Є вкрай необхідною державна підтримка таким регіонам. Науковці НДЦ «Інститут аграрної економіки» передбачають доцільність комплексного підходу до розвитку сільських регіонів при розв'язанні основних питань:

- створення умов продуктивної зайнятості сільського населення як основи ефективного використання природно-ресурсного потенціалу села;
- подолання бідності, істотне збільшення доходів сільського населення;
- поліпшення соціальної інфраструктури села, системи обслуговування сільських жителів;
- запобігання подальшого занепаду сільських поселень і територій, розширення можливостей сільських громад у вирішенні проблем їх життєдіяльності;
- удосконалення системи державного регулювання соціального розвитку села.

Ключовим завданням є підвищення функціональної спроможності сільських регіонів та впровадження державної політики зайнятості населення, яка передбачає реалізацію заходів, спрямованих на заохочення молоді до проживання в сільській місцевості.

Сільські регіони розглядаються як довгострокова база аграрного виробництва, сприятливе середовище проживання населення, природоохоронна зона та місце для господарсько-виробничої діяльності.

Визначення домінуючої функції в кожному конкретному випадку є прерогативою політики, яку можна визначити як мистецтво досягнення балансу між потенціалом сільських регіонів та їх функціями. Зміст цих функцій визначається перебігом економічних та соціальних процесів в об'єкті управління, трансформацією економічної і соціальної систем та в сучасних умовах передбачає зміну характеру місцевого самоврядування і пошук нових ефективних механізмів управління розвитком сільських регіонів.

Список літератури

1. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8 верес. 2005 р. S50-IV. - Режим доступу: <http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo>.
2. Основні засади розвитку соціальної сфери села: Указ Президента України від 21 лют.2002 р.№ 170/2002.- Режим доступу:<http://ukr.net>
3. Про додаткові заходи щодо вирішення соціальних проблем на селі та дальшого розвитку аграрного сектору економіки: Указ Президента України від 20 грудня 2000 р. № 1356/2000. - Режим доступу: <http://ukr.net>
4. Круковський_ А. М. Про стан соціальної інфраструктури в сільськогосподарських підприємствах на Житомирщині // Економіка АПК. - 2000. - №6 – С. 90-101
5. Матюшко Є. Реформа системи охорони здоров'я в Україні та її регіональні аспекти // Регіональна економіка. - 2001. - № 1. - С. 107-111.
6. Онищенко О. Сільське господарство, село і селянство України у дзеркалі пострадянської аграрної політики / О. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. - 2006. - № 1. – С. 4-13.

Л. Фильштейн

Проблемы развития сельских регионов

Анализируются основные проблемы развития сельских регионов, к которым относятся демография, трудовые ресурсы, социальная сфера, медицинское обслуживание, образование, культура. Обосновывается подход до определения сельских регионов, как сложного механизма, который выполняет определенные социально-экономические функции.

L. Filshtein

Problems of development of rural regions

The basic problems of development of rural regions, which demography, labour resources, social sphere, medical service, education, culture, behaves to, are analysed. Approach to determination of rural regions is grounded, as a difficult mechanism which executes certain socially are economic functions.

Одержано 24.11.09